

İSLAM İKTİSADINDA
PARA

Editörler:

Taha Eğri

Zeyneb Hafsa Orhan

iktisat yayınları

İktisat Yayınları – 47
İktisat Giriş Dizisi – 7

Editörler: Taha Eğri, Zeyneb Hafsa Orhan, *İslam İktisadında Para*

Çeviren: Zeynep Özbek
Çeviri Editörü: İsmail Eriş
Yayına Hazırlayan: Emrah Yağmurlu
Musahhih: Hamit Kardaş
Tasarım: Seyfullah Bayram

Baskı: Sarıyıldız Ofset - Sertifika No.: 23593
İvedik Ağac İşleri San. Sit.
1354. Cad. 1358. Sok. No.: 31 Ostim / Ankara
1. Baskı: İstanbul, 2020
ISBN: 978-625-7015-06-6

© İktisat Yayınları, 2020
Bütün yayın hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

İktisat Yayınları
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok.
Gülyüz Apt. No:9 Daire:3 Kadıköy / İstanbul
Tel / Faks: +90 (216) 418 20 10

www.iktisatyayinlari.com
İktisat Yayınları Nobel Akademik Yayıncılık ve
İslam İktisadı Araştırma Merkezi'nin ortak markasıdır.

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Eğri, Taha; Orhan, Zeyneb Hafsa
İslam İktisadında Para

1. Baskı, xvi + 352 s., 13.5 x 21 cm

Kaynakça ve dizin var.

ISBN- 978-625-7015-06-6

1. İslam İktisadı 2. Para 3. Fıkıh 4. Sosyal Bilimler

İSLAM İKTİSADINDA PARA

Editörler:

Taha Eğri

Zeyneb Hafsa Orhan

Yazarlar

Abdul Rashid, Adam Abdullah, Hüseyin Burgazoğlu,
Ömer Faruk Tekdoğan, M. Fahim Khan, M. Kabir Hassan,
Mabid Ali Al-Jarhi, Maryam Soleimani Movahed,
Mehmet Saraç, Mücahit Özdemir, Salman Ahmad Sheikh,
Sajjad Zaheer, Syed M. Abdul Rehman Shah, Zahra Afshari,
Zeyneb Hafsa Orhan, Zohra Jabeen

Çeviren

Zeyneb Özbek

iktisat
yayınları

İslam İktisadı Atölye Dizisi

Bu dizi, İslam iktisadı alanında Türkiye'deki temel kaynak ihtiyacını karşılayarak alana dair yapılan çalışmaları bir araya getirmektedir. Dizide İslam İktisadı Atölyelerinde sunulan tebliğler derlenerek ilgililerinin istifadesine sunulmaktadır.

Dizide Yayınlanan Diğer Kitaplar

Taha Eğri, Necmettin Kızılkaya, Oğuz Karasu (Ed.), *İslam İktisadını Yeniden Düşünmek*

Yusuf Enes Sezgin, Firdevs Bulut (Yayına Haz.), *İslam İktisadı ve Piyasa*

Yusuf Enes Sezgin (Yayına Haz.), *İslam İktisadı ve Emek*

Lütfi Sunar (Ed.), *İslam İktisadında Sosyal Adalet*

Taha Eğri, Zeyneb Hafsa Orhan (Ed.), *İslam İktisadı Perspektifinden Faiz*

Necmettin Kızılkaya, *İslam İktisadında Metodoloji: Sorunlar ve Çözüm Önerileri*

Taha Eğri

Lisans eğitimini Boğaziçi Üniversitesi İktisat Bölümünde tamamladı. Yüksek lisansını İstanbul Üniversitesinde İktisat Politikası alanında “2000 Sonrası Türk Tarım Politikalarının Değişimi ve Bir Alan Çalışması: Kırklareli Örneği” başlıklı tezi ile tamamlamıştır. 2014-2016 tarihleri arasında George Mason Üniversitesi’nde misafir araştırmacı olarak bulunan Eğri, İstanbul Üniversitesi İktisat Anabilim Dalında hazırladığı “Arap Ayaklanmalarının Ekonomi Politikası ve Bir Demokrasiye Geçiş Denemesi: Mısır Örneği” başlıklı tezi ile doktoraasını tamamlamıştır. Temel çalışma alanları kurumsal iktisat, ortadoğu ekonomileri, asker-ekonomi ilişkisi ve islam iktisadı olan Eğri, halen Kırklareli Üniversitesi İktisat Fakültesinde doktor öğretim üyesi olarak çalışmaktadır.

Zeyneb Hafsa Orhan

Açık öğretim Lisesi’nden mezun olduktan sonra üniversiteyi Bahçeşehir Üniversitesi Ekonomi (tam burslu) bölümünde tamamlamıştır. İsveç Enstitüsü burslusu olarak 2006’da İsveç’te yüksek lisansa başlayıp 2008’de Uluslararası İlişkiler ve Avrupa Birliği İlişkileri bölümünden (tezli) mezun olmuştur. 2008’de Uluslararası Saraybosna Üniversitesi’nde başladığı ekonomi doktoraasını İslami bankacılıktaki kar-zarar ortaklığı enstrümanlarının risk analizine dair hazırladığı doktora teziyle 2012’de tamamlamıştır. Yaklaşık 8 yıllık yurt dışı tecrübesinin ardından döndüğü Türkiye’de Ocak 2015’ten bu yana İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi’nde çalışmaktadır. Hâlihazırda İslam Ekonomisi ve Finans Bölümünde doktor öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Temel çalışma alanları İslam iktisadı ve finansı, karşılaştırmalı konvansiyonel finans ve bankacılıktır.

Abdul Rashid

Abdul Rashid, İslamabad Uluslararası İslam Üniversitesi'nde Uluslararası İslam Ekonomisi Enstitüsü'nde doçent olarak çalışmaktadır. Ekonomi, finans, İslami bankacılık ve finans alanlarında araştırma, öğretim ve proje liderliği konularında deneyime sahiptir. İngiltere'nin Sheffield Üniversitesi'nden Ekonomi doktora derecesine sahip Dr. Rashid, aktif olarak uygulamalı ekonometri, uluslararası finans, kurumsal finansman ve İslami finans alanlarında araştırmalarda bulunmaktadır. Rashid ayrıca ulusal ve uluslararası forumlarda geniş çapta okunmakta ve aynı zamanda çeşitli ulusal ve uluslararası dergilerin yayın kurulunda yer almaktadır.

Adam Abdullah

Dr. Adam şu anda Al-Qasimia Üniversitesi İktisat ve İşletme Fakültesi'nde doçenttir. Malezya Uluslararası İslam Üniversitesi İslami Bankacılık ve Finans Enstitüsü'nde dekan yardımcılığı (Araştırma ve Yayın) yaptı. Elliden fazla makale ve kitap yayınladı ve ayrıca bir dizi uluslararası konferans ve seminere katıldı. İlgi alanları arasında parasal iktisat da dâhil olmak üzere İslam ekonomisi, finans ve yatırım bulunmaktadır. Ayrıca hem lisans hem de lisansüstü düzeyde ekonomi ve finans alanlarında çeşitli dersler vermiştir.

Hüseyin Burgazoglu

Lisans eğitimini Boğaziçi Üniversitesi İşletme Bölümünde; yüksek lisans eğitimini İstanbul Üniversitesi Sayısal Yöntemler Anabilim Dalında tamamladı. Doktora eğitimine hâlen İstanbul Üniversitesi Sayısal Yöntemler Anabilim Dalında devam etmektedir. 2009-2014 yılları arasında Kırklareli Üniversitesi İşletme Bölümünde Araştırma Görevlisi olarak çalıştı. Bölgesel rekabetçilik, performans değerlendirme ve çok kriterli karar verme yöntemleri alanlarında yayınları bulunmaktadır. Ayrıca çok değişkenli istatistik analizler ve matematiksel modelleme konuları ile ilgilenmektedir.

Ömer Faruk Tekdoğan

İstanbul Üniversitesi'nde İşletme eğitimini tamamlayan Tekdoğan, 2014 yılında North Carolina Devlet Üniversitesinde Ekonomi üzerine doktora eğitimini tamamladı. Hâlihazırda Türkiye Hazine Müsteşarlığı Ekonomik Araştırmalar Genel Müdürlüğünde çalışan Tekdoğan, İstanbul Üniversitesi İslam İktisadı ve Finans Bölümünde doktora çalışmalarını sürdürmektedir.

M. Fahim Khan

Boston Üniversitesi iktisat alanında yüksek lisansını ve doktorasını tamamladıktan sonra 1988'den itibaren İslam Araştırma ve Eğitim Enstitüsünde (IRTI) İslam ekonomisi, ekonomik işbirliği ve kalkınma bölümü gibi çeşitli konularla ilgili araştırma bölümlerinde görev almıştır. Ekonomi ve Uluslararası İslam Üniversi-

tesi İktisat Bölümü profesörü olduktan sonra da Planlama Bakanlığında başkan yardımcılığı görevini üstlendi. Ayrıca finansal sistemin (şeriata uygunluğu) dönüştürülmesi hakkında danışman olarak Pakistan Devlet Bankası heyetinde bir yıl danışmanlık yaptı.

M. Kabir Hassan

M. Kabir Hassan, ABD New Orleans Üniversitesi Ekonomi ve Finans Bölümünde finans profesörüdür. Ekonomi ve matematik alanındaki lisans derecesini ABD Gustavus Adolphus Yüksek Okulu'ndan, ekonomi yüksek lisansını ve finans doktora derecesini Nebraska Global Journal of Finance and Economics, Journal of Islamic Economics, Banking and Finance ve International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management adlı dergilerin yazı işleri müdürü ve Journal of Economic Cooperation and Development'da yazı işleri müdür yardımcısıdır. Hakemli akademik dergilerdeki makaleleriyle birlikte pek çok kitap kaleme almıştır.

Mabid Ali Al-Jarhi

Mısırlı akademisyen Al-Jarhi, İslam ekonomisi, para ve ekonomi, kamu finansmanı ve uluslararası ticaret ve finans konularında uzmanlaşmıştır. Son çalışmaları şunlardır: "İslam Ekonomisinde Teori ve Uygulamadaki Boşluklar", "İslami Bankacılığın Bileşeni Olarak Evrensel Bankacılık Örneği", "İslam İktisadi Araştırmaları", "İslami Finans ve Kalkınma ve İslami Bankacılık: Sıkça Sorulan Sorulara Yanıtlar."

Maryam Soleimani Movahed

Maryam Soleimani Movahed, İran Tıp Bilimleri Üniversitesi'nde yardımcı doçenttir. Ekonomi alanında doktorasını 2016 yılında Alzahra Üniversitesi'nden almıştır.

Mehmet Saraç

Mehmet Saraç 1990 yılında İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesinden mezun oldu. 1992 yılında aynı Fakültede Muhasebe ve Mali Denetim konusunda yüksek lisans yaptı ve eğitimine devam etmek için Amerika'ya gitti. Amerika'da muhasebe ve vergi konusunda yüksek lisans yaptı ve Amerikan hükümeti için Finansal Düzenleme Projesinde çalıştı. 1998 yılında Türkiye'ye döndü ve Boğaziçi Üniversitesinde Finans doktorasına başladı. 2012 yılında Finans doçenti olan Saraç, Sakarya Üniversitesinde İslam Ekonomisi ve Finansı Bölümünün açılmasında ve bu alanda Türkiye'nin ilk disiplinler arası yüksek lisans programının açılmasında rol aldı ve bu bölüme bir yıl süreyle başkanlık yaptı. 2014 yılında bu kez İstanbul Üniversitesinde İslam Ekonomisi ve Finansı programlarının kurulmasına ve geliştirilmesine yardımcı oldu. 2016 yılında İstanbul Üniversitesi İslami Finans Eko-

nomisi ve Finansı Uygulama ve Araştırma Merkezine Müdür olarak atandı. Prof. Dr. Mehmet Saraç hlihazırda kurumsal finans, İşlami finans, sermaye piyasaları ve kurumları gibi konularda dersler vererek akademik kariyerini sürdürmektedir.

Mücahit zdemir

2009 yılında Boğaziçi Üniversitesi İktisat Bölümünden mezun oldu. 2010-2014 yılları arasında Albaraka Türk Katılım Bankası, Yatırımcı İlişkileri Müdürlüğü'nde çalıştı. 2013 yılında Marmara Üniversitesi Bankacılık Bölümü yüksek lisans programını tamamladı. Nisan 2016-Eylül 2017 tarihleri arasında İngiltere'de Durham Üniversitesi İşlam Ekonomisi ve Finansı Merkezi'nde misafir akademisyen olarak bulundu. Aynı zamanda Durham Üniversitesi Islamic Finance and Management programından mastır derecesi aldı. Kasım 2018'de Sakarya Üniversitesi İşlam Ekonomisi ve Finansı Bölümünde doktorasını tamamladı. 2014 yılı Aralık ayından itibaren Sakarya Üniversitesi, İşlam Ekonomisi ve Finansı EABD'da araştırma görevlisi olarak çalışmaya devam etmekte, Kasım 2017'den bu yana da İşEFAM müdür yardımcılığı görevini sürdürmektedir. Aynı zamanda Sakarya'da kurulan ve temel faaliyetlerinden birini karz-ı hasene dayalı İşlami mikrofinans programının oluşturduğu İKSAR Derneğ'nin yönetiminde bulunmaktadır.

Salman Ahmed Shaikh

Salman Ahmed Shaikh, Shaheed Zulfikar Ali Bhutto Bilim ve Teknoloji Enstitüsü'nde Yönetim Bilimleri yardımcı doentidir. Doktorasını Ekonomi alanında Malezya Ulusal niversitesi'nden almıştır. Bahria niversitesi'nde Finans alanında işletme lisansı yapmış, Shaheed Zulfikar Ali Bhutto Bilim ve Teknoloji Enstitüsü'nde Finans alanında fen bilimleri yüksek lisansı yapmış, son olarak İşletme Enstitüsü'nde Ekonomi alanında yüksek lisans yapmıştır. Scopus ve indeksli birçok dergiye ek olarak birçok kitapta İşlam ekonomisi ve finansı üzerine yaptığı çeşitli araştırma makaleleri yayınladı.

Sajjad Zaheer

Dr. Sajjad Zaheer, Amsterdam Üniversitesi Ekonomi ve İşletme doktora derecesine sahiptir. Doktora araştırması İşlami bankacılık ve finans, İşlami banka ürünleri, para politikaları, finansal istikrar, İşlami bankaların sermaye yapısı ve sukukta sorun çözme mekanizmalarının belirgin özelliklerine yoğunlaştı. IMF ve Avrupa Merkez Bankası ile farklı projelerde çalıştı. Hâlihazırda Pakistan Devlet Bankası'nda Para Politikası Departmanı'nda çalışmaktadır.

Syed M. Abdul Rehman Shah

Syed M. Abdul Rehman Shah doktoralı bir bilim adamıdır. Pakistan'da Mühendislik ve Teknoloji Üniversitesi Temel Bilimler ve Toplum Bilimleri Departmanı'nda ders vermektedir. Ayrıca diğerk birçok üniversitede yarı zamanlı ğretim üyesidir.

Çalışma alanları İslam ticaret kanunu sözleşmeleri, İslami meslek etiği, İslam teolojisi, İslami finans kurumlarının denetimi ve düzenlenmesi , İslami bankacılık ve finans, finansal yönetim ve mühendislik ekonomisi.

Zahra Afshari

Zahra Afshari, İran'daki Alzahra Üniversitesi'nde ekonomi profesörüdür. Doktora derecesini Indiana Üniversitesi Ekonomi Bölümünden almıştır. Doktora düzeyinde Makroekonomi ve Para Ekonomisi dersleri vermektedir. Para ekonomisi, kalkınma ekonomisi ve cinsiyet ekonomisi alanlarında yazılmış birçok makalesi bulunmaktadır.

Zohra Jabeen

Dr. Zohra Jabeen, Peşaver Yönetim Bilimleri Enstitüsü'nde yardımcı doçenttir. Doktorasını Finans alanında Muhammed Ali Cinnah Üniversitesi'nden, yüksek lisansını ise Uluslararası Bankacılık ve Finans alanında University of Southampton'dan almıştır. Eski bir bankacıdır ve bankacılık ve mali düzenlemeler alanında uzmanlaşmıştır. Son olarak dâhil olduğu çalışma alanları İslami perspektiften para ekonomisi ve vakıf temelli ekonomidir.

İçindekiler

Önsöz

xiii

1. İslamiyet, İslam Tarihi ve İslam İktisadı Nokta-i Nazarından
Para 1
Zeyneb Hafsa ORHAN
2. İslami Makroekonomik Model: Nasıl Uygulanmalı? 25
Mabid Ali Al-Jarhi
3. İslami Açıdan Para Ekonomisi ve Para Politikası:
Çağdaş Müslüman Ekonomileri Nasıl İslamileştirebiliriz? 55
M. Fahim Khan, Zohra Jabeen
4. İslami Parasal Çerçeve ve Araçların İktisadi Analizi 99
Salman Ahmed Shaikh
5. Modern Bir Ekonomide Parasal ve Finansal İstikrarın
Yeniden Değerlendirilmesi: Türkiye ve Malezya'dan Kanıtlar 125
Adam Abdullah
6. İslami Yapıda Basit Bir DSGD (Dinamik Stokastik Genel
Denge) Modeli Tasarlamak 171
Zahra Afshari, Maryam Soleimani Movahed

7.	Kısmi Rezerv Bankacılığı ile İlgili Problemler ve İslam Hukukuna Uygun Bir Tam Rezerv Bankacılık Modeli Önerisi	201
	<i>Ömer Faruk Tekdoğan, Mehmet Saraç</i>	
8.	Para Politikası ve İslami Bankacılık: Temel Meseleler	231
	<i>Sajjad Zaheer</i>	
9.	İslami Bankaların Kredi Arzında Para Politikasının Etkileri: Pakistan'a Karşın Malezya Üzerinde Ampirik Bir Çalışma	257
	<i>Syed Muhammad Abdul Rehman Shah, Abdul Rashid</i>	
10.	İslam İktisadı Perspektifinden Kripto Paralar: Tartışmalar ve Sunduğu Fırsatlar	301
	<i>Mücahit Özdemir, Zeyneb Hafsa Orhan, Hüseyin Burgazoglu</i>	
	Dizin	339

Önsöz

Para, tarihin farklı dönemlerinde insanlar arasındaki ticari ilişkileri düzenleyen, zenginlik ve refahın birikimini sağlayan bir araç olarak çeşitli şekillerde kullanılmıştır. Deniz kabuğundan değerli madenlere kadar birçok formda iktisadi faaliyetlerin içerisinde yer almıştır. Yüzyıllardır olduğu gibi bugün de hayatın ve ekonominin merkezinde önemini korumaktadır. Bu önemine binaen de çeşitli zaman ve zeminlerde farklı açılardan ele alınıp tartışılmıştır. Para konusu iktisadi düşünce tarihinde de geniş bir yer tutmaktadır. Batıda merkantalistler altın ve gümüşü tek zenginlik kaynağı olduğunu kabul ederken, Klasik düşüncede sadece bir değiş tokuş aracı olduğu kabul edilmiştir. Ancak, 20. yüzyılın ilk yarısında Keynesyen düşüncenin paraya atfettiği anlam iktisat teorisini makro manada ileri bir seviyeye taşımıştır. Daha sonra “Paracı (Monetarist)” okul olarak ortaya çıkan Chicago düşünürleri paranın enflasyon ve makro değişkenler üzerindeki etkisi üzerine yoğunlaşmışlar ve para politikasını ekonominin merkezine almışlardır.

Para tarihsel gelişimi içerisinde mal paradan, fiat paraya geçiş yapmış ve bugünkü şeklini almıştır. Ancak bu dinamik yapı halen devam etmekte ve “sanal paraların” ortaya çıkışıyla

evriminin başka bir boyutta devam edebileceğinin sinyalini vermiştir. Bu bağlamda, geçmişte taşışş problemi tartışılırken bugün sanal paraların geleceğini konuşulmakta, ancak parasal meseleler gündemi meşgul etmeye devam etmektedir. Günümüzde merkez bankalarının kontrolünde, kısmi rezerv bankacılığa ve kağıt para olarak kullanılan fiat para sistemine dayalı ulusal para sistemleri kullanılmakta ve altın rezervlerinden çok Amerikan Doları ve Euro'ya dayalı bir merkez bankacılığı rezerv politikaları uygulanmaktadır.

İslam iktisadı alanında pratik ve teorik manada tartışmalar giderek artmaktadır. Müslüman ülkelerin sahip oldukları iktisadi zenginlerin nasıl korunacağı, ulusal para sistemlerinin bağımsızlığı ve uluslararası rekabetçiliğın güçlendirilmesi, konvansiyonel sistemin faize dayalı uygulamalarından faizsiz bir para politikasına geçiş arayışları bu sorunlardan bazılarıdır. Fiyat istikrarının korunması, ekonomik büyümenin sağlanması, tam istihdam ile ekonomik refahın artırılması ve gelir dağılımında adaletin teşvik edilmesi gibi amaçlara uygun bir para politikası arayışı İslam iktisadı çalışmalarının gündeminde yer almaktadır.

Bu bağlamda, her yıl mutad bir şekilde düzenlenen "İslam İktisadı Atölyesinin" yedincisi 2019 yılında, Marmara Üniversitesi ev sahipliğinde, İlmi Etütler Derneğı ve Türkiye İktisadi Girişim ve İş Ahlakı Derneğı katkılarıyla İslam İktisadı Araştırma Merkezi (İKAM) tarafından "İslam İktisadında Para" temasıyla gerçekleştirilmiştir. Söz konusu mevzu dahilinde atölyede sunulan makalelerden seçilenler arasından elinizdeki kitap hazırlanmıştır.

Bu çerçevede hazırlanan bu kitap; İslam iktisadı tarihinde para, günümüz merkez bankalarında İslam'a uygun para politikaları ve sanal paraların İslami bakış açısından incelenmesi gibi kapsamlı bir konu yelpazesi içermektedir.

Kitabın oluşturulması sürecinde öncelikle katkılarından dolayı tüm yazarlara teşekkürü borç biliriz. Bir yayının ortaya çıkması, yazıların ilk tesliminden dizgi ve baskı kontrolüne kadar uzun ve meşakkatli bir süreç sonunda olmaktadır. Bu bağlamda, İktisat yayınları editör, çevirmen ve çalışanlarına müteşekkirimiz. Merve Akkuş Güvendi ve Emrah Yağmurlu kitabın hazırlanma sürecinde kıymetli katkılar sunmuşlardır. Son teşekkürümüz de faydalı olması duasıyla okuyucuyadır.

Taha Eğri – Zeyneb Hafsa Orhan
Kırklareli – İstanbul 2020